

Vad vinner vi på att investera i skolan och godkända betyg i 9:an?

Delrapport 1 av 3

inom projekt

**Hållbar jämställdhet
- Smart ekonomi**

Borås Stad 2013

Förord

”Som ansvarigt kommunalråd för bl.a. förskola, skola, äldreomsorg, funktionshinderverksamhet, men även för folkhälsa och arbetslivsnämnd, så inser man ganska omgående att de flesta områden hänger ihop. Basen för att komma vidare är att vi har en grundskola som, ger barn och unga lust att lära och möjlighet att lyckas. Med den kunskapen var det helt naturligt att besluta om strategin ‘Bildningsstaden Borås’, som är ett sammanhållet dokument för hela skolan. Men från beslut till verkställighet krävs ett hårt arbete i många led.

Politiken har nu tillsammans med tjänstemännen bestämt att vi ska göra det som behövs för att höja lärarnas status och ge rektorerna rimliga arbetsförhållanden. Syftet är att öka måluppfyllelsen i årskurs 9. Andra har lyckats och det ska vi i Borås också göra.”

Kommunalråd
Lena Palmén (S)

”I Borås Stad har vi år 2013 fokus på grundskolan och barn och unga. Alla förvaltningar och bolag arbetar med gemensam energi och samlad kraft kring skolan. Detta gemensamma fokus innebär att vi tittar närmare på tre saker, d.v.s. betygen i årskurs 9, lärarnas status och skolledarnas förutsättningar. Allt detta ska mynna ut i en konkret handlingsplan.

I Borås kan vi konstatera att frågan är lyft på samtliga bord oavsett förvaltning eller bolag. Det gäller att skapa ett “commitment”, att alla tar ett ansvar, deltar och bidrar och ger förutsättningar för en framgångsrik skola i Borås. Alla ska ha rätt till goda kunskaper och god utbildning. Detta är det viktigaste värdegrundsarbetet.”

Kommunchef
Svante Stomberg

”Som förvaltningschef för stadsdelsförvaltningen Norr med ansvar för kommundemensamma utvecklingsfrågor för förskola och skola, har jag uppdraget att leda arbetet med att ta fram handlingsplanen. Det innebär avstämningsmöten med ansvariga kommunalråd, dialog i koncernledningsgruppen och övriga ordinarie möten i linjeorganisationen. Som komplement skapas också referensgrupper med fackliga organisationer, områdeschefer, rektorer, lärare och elever för att få en bred delaktighet i arbetet med att ta fram handlingsplanen.

Utan tvekan är jämställdhetsaspekten en central del i analysarbetet för att förbättra resultatet för flickor och pojkar. Utgångspunkten är att så tidigt som möjligt sätta in rätt åtgärder som gynnar flickors och pojkars utveckling och lägger grunden till det goda samhället. Godkända betyg i år 9 är en nyckelfaktor som har en oerhört stor påverkan på flickors och pojkars fortsatta möjligheter.”

Förvaltningschef
Bo Drysén

Innehållsförteckning

Bakgrund	4
Projekt mål för Smart ekonomi	4
Tre konkreta exempel i Borås Stad	5
Syfte	5
Hur har vi gått tillväga?	5
Varför kartlägga betygen utifrån ett livstidsperspektiv?	6
Rapport från Borås Stads Utvecklingsenhet	7
Lupp, lokal uppföljning av ungdomspolitiken	8
Vänta inte!	9
Vi vet	9
Visst finns resurser och visst görs insatser under skoltiden, men det finns ett men...	11
Varför är (blir) pojkar och flickor olika?	12
Beräkning för pojkar och flickor som inte klarar betyg i årskurs 9 eller gymnasieskola	15
Nils, 24 år	15
Sammanfattande kalkyl och kommentar kring Nils	17
Petra, 23 år	18
Sammanfattande kalkyl och kommentar kring Petra	20
Lönsamhetskalkyl	21
Vad vinner vi på att investera i skolan och godkända betyg i 9:an?	22
Men hur blir det för individen?	22
Slutord	24
Det vi velat visa på är...	25
Modell att bygga vidare på	26
Källor	27

Bakgrund

Projekt Smart ekonomi är ett delprojekt inom Program för Hållbar jämställdhet (Håj) som drivs av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Borås Stad har medverkat i Håj sedan 2010. Smart ekonomi genomförs i samarbete mellan Botkyrka kommun, Göteborgs Stad, Lycksele kommun, Örebro kommun, Borås Stad, Kristinehamn och Karlskoga kommuner och Stockholms läns landsting.

Delprojektet omfattar framtagande av ekonomiska beräkningar hos deltagande kommuner med målet att ta fram konkreta exempel samt att skapa beräkningsmodeller som andra senare kan använda för att ta fram liknade exempel.

SKL har initierat en ”Högnivågrupp för hållbar jämställdhet”. Gruppen består av den högsta politiska ledningen och de högsta cheferna i kommuner och landsting som deltar i programmet (ett 70-tal kommuner och landsting) och syftar till att stärka förutsättningarna för ett aktivt ägarskap för jämställdhetsfrågan och att de förbättringar som uppnås under programtiden blir bestående.

Högnivågruppen har starkt fokus på sambandet mellan jämställdhet, kvalitetsutveckling och ekonomi. Många lyfter fram att det krävs ekonomiska argument för att behålla ”mjuka” frågor på dagordningen - ”money talks”. Beslutsfattare behöver argument och konkreta exempel på att jämställdhetsarbete inte bara handlar om rättvisa och mänskliga rättigheter, utan att det också kan leda till kvalitetshöjningar, effektivitetsvinster och hållbar tillväxt.

För att åstadkomma detta har en arbetsgrupp startats. Deltagare från SKL och nämnda kommuner ska ta fram konkreta exempel och modeller för ”smart ekonomi”. Resultatet ska presenteras för högnivågruppen som sedan ska ta ställning till vidare spridning.

Projektmål för Smart ekonomi

Syftet är att peka på kommunalekonomiska vinster av jämställdhetsintegrering genom att

- » Ta fram konkreta exempel från den kommunala vardagen där det finns en tydlig koppling mellan jämställdhet och ekonomi
- » Ta fram beräkningsmodeller som SKL:s medlemmar kan använda för att ta fram egna exempel
- » Modeller och exempel som tas fram ska ta hänsyn till kvalitetsaspekter av verksamheten
payoff AB har fått i uppdrag av Borås Stad att göra ekonomiska beräkningar avseende
- » Hur stora de kommunala och samhällsekonomiska kostnaderna är för de pojkar och flickor som har problem med att klara sin skolgång.

Tre konkreta exempel i Borås Stad

Arbetsgruppen för Smart ekonomi i Borås Stad, som består av representanter från Fritids- och folkhälsoförvaltningen samt jämställdhetsamordnare, valde under hösten 2012 ut följande tre exempel utifrån Borås Stads välfärdsbokslut:

- » Godkända betyg i årskurs 9
- » Höftledsfrakturer
- » Förvärvsarbete

Exemplen ska kartläggas och beräknas tillsammans med payoff. Dessa exempel ska sedan utgöra underlag för gender budgeting¹ inom kommunen. Samtliga tre exempel kommer att redovisas under oktober månad 2013 tillsammans med den slutredovisning som Borås Stad ska göra till SKL:s projekt Hållbar Jämställdhet.

Syfte

Borås Stad kartlägger ”godkända betyg i årskurs 9” av flera olika skäl:

- » ”Ett gemensamt ansvar för barn och unga” är ett fokusområde i Vision 2025
- » Strategin ”Bildningsstaden Borås” är antagen i kommunfullmäktige
- » Borås Stads Kommunfullmäktige har beslutat att införa *gender budget*
- » Borås Stad har fokus på skolan under 2013
- » Borås Stad ska arbeta preventivt utifrån ett folkhälsoperspektiv
- » I Borås Stad pågår ett arbete med social investeringsfond.

Hur har vi gått tillväga?

I denna rapport belyser vi exempel 1, d.v.s. godkända betyg i årskurs 9. Vi försöker visa på ”händelsen” betyg i 9:an, *utifrån ett livstidsperspektiv*, med fokus på genus och ekonomi. Ett livstidsperspektiv innefattar allt från förskolan, grundskolan, gymnasieskolan till vuxenlivet. Det är viktigt att ta med hela livskedjan då vi vet att t.ex. avhopp från gymnasieskolan spelar stor roll för utanförskap. Vi inleder därför med ett resonemang utifrån ett livstidsperspektiv för att sedan övergå till konkreta beräkningar.

Två intervjuer har gjorts med ”Nils”, 24 år och ”Petra”, 23 år. Dessa två ungdomar utgör utgångspunkt för våra beräkningar. Utifrån deras liv har payoff AB skapat två tidsaxlar som följer deras livshändelser. Tidsaxlarna har sedan legat till grund för en lönsamhetskalkyl som vi hoppas kan användas för framtida kalkyler. Dessa två ungdomar är också utgångspunkt för ytterligare två beräkningar, där vi skapat ”Nils 2” och ”Petra 2” i lönsamhetskalkylen. Vi har som jämförelse också lagt in beräkningar på en helt vanlig skolgång utan extra insatser och kostnader. Dessa olika typfall ger oss tre teoretiska kostnadsnivåer att utgå ifrån.

Ett varmt tack till dessa två ungdomar som delat med sig av sina livserfarenheter!

Varför kartlägga betygen utifrån ett livstidsperspektiv?

Vi vet idag att 77,3 % av eleverna i årskurs 9 i riket klarar godkända betyg i samtliga ämnen. I Borås Stad är motsvarande siffra 78 %. Andelen flickor som klarar godkända betyg är 83 %, för pojkar är motsvarande siffra 77 %. Antalsmässigt betyder det att 87 flickor och 126 pojkar inte klarade att nå målet godkända betyg i Borås Stad 2012.

Andelen elever som får slutbetyg från gymnasieskolan inom fyra år är 77 % i riket och 79 % i Borås Stad³. Under innevarande läsår 2012/13 har hittills 54 elever ”hoppat av” gymnasieskolan i staden. Elever som inte når upp till godkända betyg i Borås Stad kan läsa introduktionsprogram på Tullengymnasiet. Där går 197 elever, varav 120 pojkar och 77 flickor⁴. Tullengymnasiet har också ett s.k. informationsansvar för alla ungdomar mellan 16-20 år som inte är i utbildning eller i reguljärt arbete. Inom informationsansvaret finns idag 213 elever, varav 136 pojkar och 77 flickor. Skolan har regelbunden kontakt med dessa elever. I informationsansvaret ingår att Tullengymnasiets rektor ansvarar för att nätverk bildas med olika samarbetspartners, t.ex. Individ och familjeomsorgen (IFO) och Arbetslivsförvaltningen, för att utforma och genomföra åtgärder.

Att arbeta med betygen i 9:an utifrån ett *livstidsperspektiv* är både analysmässigt komplicerat, då mycket fakta och kunskap ska beaktas, ekonomiskt komplicerat, då både kommunal ekonomi och samhällsekonomi berörs. Vi har inspirerats av nationalekonomerna Ingvar Nilsson och Anders Waldeskog som kartlägger händelser utifrån livstidsförlopp. De har bl.a. kartlagt att ett enda gatuslagsmål med två personer kostar samhället 75 miljoner kronor över livstid⁵. De börjar räkna kostnader när händelsen sker och beräknar framåt de konsekvenser som uppstår ända fram till pensionsålder.

Det som skiljer nämnda nationalekonomers sätt att beräkna kostnader över livstid från vårt sätt att beräkna är att vi även belyser ”*varför*”, d.v.s. vi tar med det som skett bakåt i tiden som eventuellt kan inverka på nutida händelser. Att både belysa ”*varför*” och ”*framtida livstidsantaganden*” (som utgår ifrån kända fakta) ger starka belägg för att förverkliga preventivt arbete och genomföra tidiga insatser.

Om vi ska ha grundskolan, barn och unga i fokus och arbeta preventivt utifrån ett livstidsperspektiv kräver det samarbete och samverkan över alla verksamhets- och budgetgränser, men också över många myndighetsgränser. Det sker idag många försök att samverka över gränserna runt om i Sverige. Det är flera kommuner som infört sociala investeringsfonder, bl.a. Norrköping och Göteborg.

Att påbörja ett preventivt arbete kostar till en början. Om kommunal verksamhet satsar på skolan kanske den s.k. ”vinsten” (utebliven kostnad) uppkommer i kriminalvården, hos polisen, på lasaretten, på arbetsförmedlingen, hos Försäkringskassan och inte i den egna verksamheten. Det är många ”pucklar” (Lasse Stjernkvist, Norrköping) som ska övervinnas och pucklarna kommer att kosta inledningsvis.

Rapport från Borås Stads Utvecklingsenhet

I rapporten ”*Barn och elever i behov av särskilt stöd 2013*” som är en kvalitetsrapport om skolformen i Borås Stad, kan utläsas fem kategorier av *tidig upptäckt* som ska kartläggas och analyseras:

- » Förskolan
- » Grundskolan
- » Gymnasieskolan
- » Läsning
- » Matematik

Även barn- och elevhälsa, frånvaro och inkludering (diskrimineringsgrunderna) ska kartläggas och analyseras. I staden finns en mängd åtgärdsprogram, 2012 fanns i förskolan 157 barn med s.k. dokumenterat stöd, 104 av dessa var skrivna för pojkar. Förklaringen till detta skulle kunna vara att pojkar behöver mera stöd än flickor, men också att flickors behov inte uppmärksammas i lika hög grad som pojkars. I staden finns 952 åtgärdsprogram i grundskolan, 595 är skrivna för pojkar. Antalet åtgärdsprogram ökar ju högre upp i åldrarna eleverna kommer, allra flest åtgärdsprogram finns i årskurs 9. Specialpedagogiskt Kunskapscentrum (SPKC) som har i uppdrag att samordna elevhälsoarbetet i de tre stadsdelarna, har en övervikt av sina uppdrag riktade till pojkar. Inom området neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är 31 av 39 pojkar. Inom området normbrytande beteende är 24 av 28 uppdrag inriktade på pojkar.

Vidare beskrivs i rapporten från Utvecklingsenheten att ytterligare en orsak till att fler pojkar än flickor har åtgärdsprogram skulle kunna vara att skolan är sämre på att upptäcka flickors behov av särskilt stöd. Man hänvisar till SOU 2010:99 som belyser att det finns stora skillnader mellan pojkars och flickors möjligheter att få särskilt stöd i skolan, samt att behovet kan yttra sig på olika sätt. En av de främsta orsakerna till att pojkar har tillgång till särskilt stöd är att pojkar i högre grad har ett utåtagerande beteende. Dessa påkallar behov av åtgärder, ibland kanske snarast av disciplinära skäl.

”Detta uppmanar till eftertanke om hur vi i Borås Stad kan uppmärksamma både pojkars och flickors behov av särskilt stöd fortsättningsvis. Merparterna i stadens skolor uppger att rutinerna är samma för pojkar och flickor. Det kan vara så att generella rutiner riskerar att osynliggöra flickorna.”

Rapporten ”Duktiga flickor kostar inte”⁶, som är en jämställdhetsanalys av budgetpropositionen 2012, stödjer Utvecklingsenhetens analyser kring att flickor inte uppmärksammas på samma sätt som pojkar. I rapporten står att läsa: *”Regeringens förslag på insatser och åtgärder tillfaller i högre grad unga män än unga kvinnor. Generellt uppmärksammas varken unga kvinnors eller unga mäns specifika situation i budgetpropositionen, utan insatser som är riktade till ungdomar utformas snarare för en homogen grupp. Konsekvensen blir att den grupp vars problematik är mest synlig och kostsam för samhället står modell för hur åtgärderna formas. Samtidigt blir den grupp som gör mindre väsen av sig osynliggjord. Flickor och unga kvinnor får helt enkelt inte kosta lika mycket som pojkar och unga män.”*

Lupp, lokal uppföljning av ungdomspolitiken

Borås använder Lupp⁷, ett verktyg som Ungdomsstyrelsen erbjuder kommuner för att följa upp den lokala ungdomspolitiken. Lupp är en enkät för elever i årskurs 8 och år 2 på gymnasiet och med hjälp av den ska kommuner och regioner på ett enkelt sätt kunna ta reda på hur ungas situation ser ut. Det handlar om att ha ett helhetsperspektiv på ungdomars levnadsförhållanden och göra val utifrån målgruppens behov. För Borås stad är arbetet med Lupp grunden för ett kunskapsbaserat och långsiktigt arbete med ungdomsfrågorna.

Psykisk ohälsa är ett växande problem i samhället och det är viktigt att öka kunskapen på detta område. På senare år har det i flera sammanhang rapporterats om att de unga i samhället tycks må allt sämre och har lägre framtidstro.

Antalet svarande 2012 i årskurs 8 var 717 av 980. Antalet svarande i år 2 på gymnasiet var 853 av 1 566 elever. Det var ungefär lika många pojkar som flickor som svarade.

Resultaten visar att de flesta ungdomar i Borås upplever sin hälsa som bra, dock finns det individer som upplever press i vardagen. Framförallt flickor på gymnasiet upplever att de lider av psykosomatiska besvär. Det är dubbelt så många flickor som pojkar som bedömer sin hälsa som dålig eller mycket dålig.

I undersökningen ställs frågor om hur ofta man upplever huvudvärk, sömnsvårigheter, stress, ont i magen och trötthet. På samtliga frågor har flickor i båda undersökningar haft besvär i avsevärt högre utsträckning än pojkarna. Ofta är skillnaden så stor som tjugo procentenheter.

I årskurs 8 svarar 36 % att de känner sig stressade varje dag eller flera gånger i veckan. Av dessa är 68 % flickor.

På gymnasiet är flickorna mer trötta än pojkarna. 49 % av alla elever känner sig stressade varje dag eller flera gånger i veckan. Detta gäller 410 individer, av dessa är 298 flickor.

De vanligaste besvären i båda grupperna är stress, trött på dagarna, svårt att sova. Ändå bedömer 81 % i årskurs 8 att deras hälsa är bra och motsvarande siffra i år 2 är 64 %. Det är i mycket högre utsträckning pojkar som svarar att deras hälsa är mycket bra.

Som ett resultat av den förra Luppanalysen 2008 där mötesplatser eftersöktes, har nyligen verksamheten Brygghuset öppnat i Borås. Brygghuset är ett resurshus och en mötesplats för unga vuxna i åldern 16-29 år, där unga kan få hjälp att förverkliga sina idéer om arrangemang. Ett tillåtande klimat och tron på ungas drivkraft och egna förmåga är grunden i arbetet. På Brygghuset bedrivs även verksamhet för att nå unga som varken arbetar eller studerar, individuell coaching, inspirationskurser och annat som får unga att ta steget ut i vuxenlivet.

Vänta inte!

SKL:s rapport ”Vänta inte!”⁸ är en guide för tidiga insatser för barn och unga. I förordet skriver författarna:

”Ur en ekonoms perspektiv präglas diskussionen kring investeringar i tidiga insatser av hur man kan säkerställa att insatserna verkligen ger långsiktiga positiva effekter, i första hand mänskliga, men också ekonomiska. Svaret är att vi med nuvarande kunskap sällan fullt ut kan förutsäga de långsiktiga effekterna. För att välja rätt tidiga insatser och för att kunna följa utvecklingen över tid behöver man arbeta systematiskt med behovsanalysen och uppföljning.”

Detta beskrivna arbete berör alla nivåer i organisationen, både verksamhetsnivå där det handlar om metoder och arbetssätt, samt lednings- och styrningsnivå där det handlar om hur resurser fördelas. I rapporten finns metodik kring hur en organisation kan arbeta systematiskt med att definiera förutsättningar för att investera i tidiga insatser.

Vi vet

Vi vet genom mängder av beräkningar att utanförskap idag kostar samhället många miljarder varje år. Arbetslösheten och våldet är förmodligen det som kostar allra mest för samhället. SKL menar:

*”Att minska ungdomsarbetslösheten handlar i första hand om unga människors möjligheter till ett självständigt liv. Även för kommunerna är en hög sysselsättning av stor betydelse, bland annat för att säkerställa nödvändiga skatteintäkter och för att begränsa kostnaderna för ekonomiskt bistånd.”*⁹

Vidare skriver SKL att år 2011 var arbetslösheten bland ungdomar 22,9 % jämfört med 7,5 % för befolkningen i stort. För att förbättra övergången från skola till arbetsmarknad krävs en starkare koppling dem emellan under studietiden. Dessutom måste fler elever avsluta en gymnasieutbildning, något som även understryks i EU:s tillväxtstrategi EU 2020. I dag avslutar bara omkring 75 procent av alla svenska elever sina gymnasiestudier inom fyra år.

Det finns ingen beräknad summa på ”allt våld sammantaget” i samhället, men det finns beräkningar på t.ex. våld i nära relationer. Detta våld beräknas kosta 3 miljarder i samhällskostnader varje år. Enbart kvinnors sjukskrivningar till följd av detta våld uppskattas till 350 miljoner varje år.

En livsstilskriminell person kan kosta mellan 80-200 miljoner kronor över sin livstid. Nationalekonomerna Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog har beräknat att ett personrån kostar 226 000 kr, en ”ringa” misshandel 203 000 kr. Varje kriminell sammanslutning på runt 20 personer genererar gemensamt samhällskostnader för 650 miljoner under en 20-årsperiod, detta enligt Ingvar Nilsson och Anders Wadeskogs beräkningar¹⁰.

Så här säger Brå:

”Statistiken över antalet misstänkta för misshandelsbrott innehåller endast cirka en femtedel av de polisanmälda misshandelsfallen. Därför bör man vara försiktig med slutsatser om gärningspersonerna. Majoriteten är dock män. Kvinnor misstänks i 15 procent av de anmälda misshandelsfallen. Män är även i majoritet bland offren. Alkohol och narkotika är vanligt förekommande i samband med våldsbrott. I sex av tio fall av misshandel uppger den utsatte att gärningspersonen varit påverkad av alkohol eller narkotika. I hälften av fallen har den utsatte själv varit berusad.”

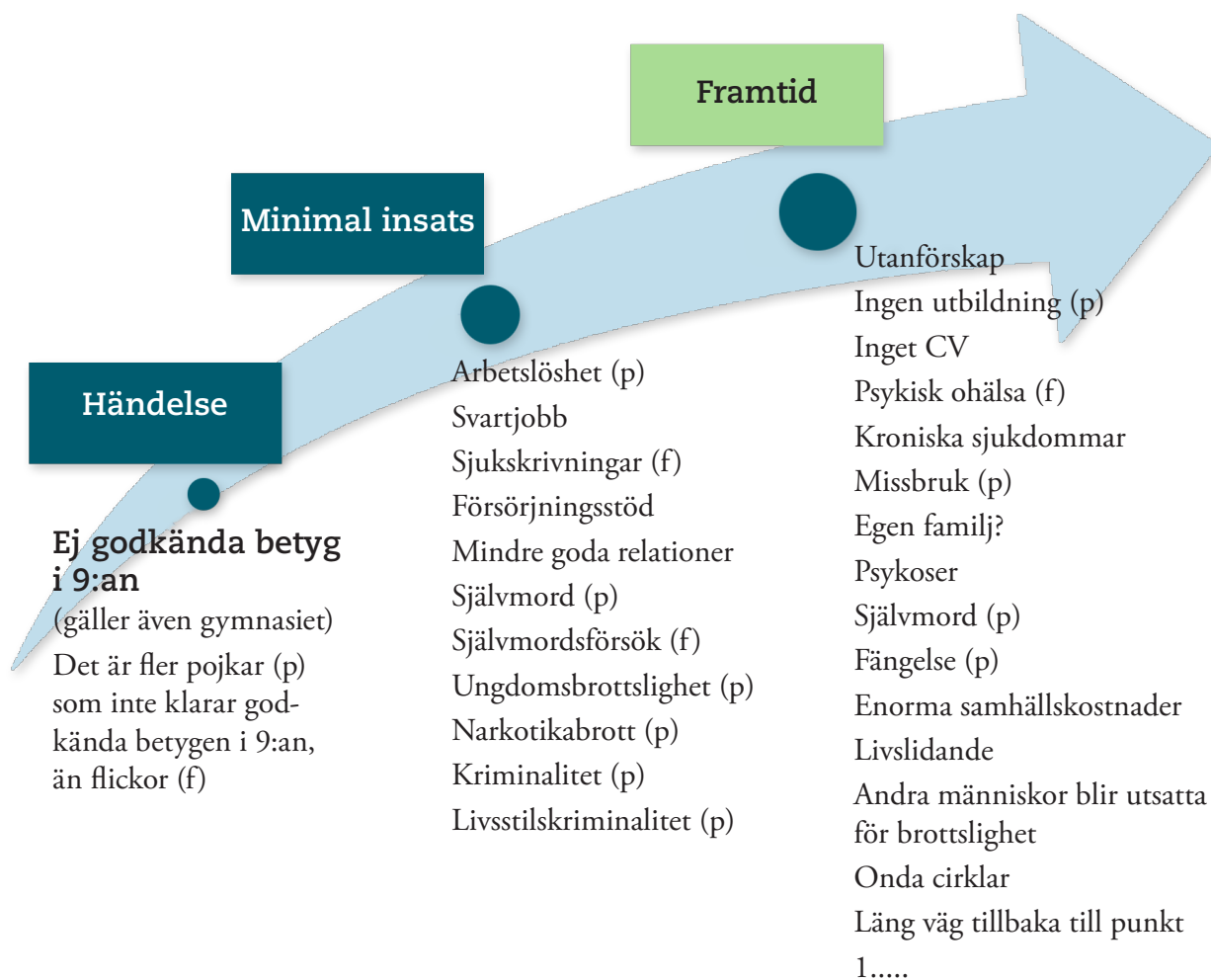

Professor Mark Cohen vid Vanderbilt Owen Graduate School of Management i USA, hävdar:

”Pojkarnas kriminella karriär börjar när de är mellan 8 och 14 år. Antalet poliskontakter är som störst i 15–17-årsåldern och faller sedan skarpt när de fyllt 18 år. De flesta hoppar av den kriminella banan när de är mellan 20 och 29 år, men ett litet antal fortsätter att begå brott”.

De mest notoriska brottslingarna, med 15 eller fler kontakter med polisen, har när de blivit 26 år kostat samhället mellan motsvarande 22,2 och 35,7 miljoner kronor i dagens penningvärde. Det gör att kostnaden för de förebyggande insatserna snabbt kan sparas in”.

I ett räkneexempel tog Mark Cohen upp ett interventionsprogram där 1 000 högriskfamiljer skulle få utbildning när barnet fortfarande var litet, till en kostnad av 123 000 kronor per barn. För att satsningen ska betala sig skulle det räcka med att fem till åtta av barnen räddas från en kriminell karriär¹¹. Varför tillåts utanförskap och kostnader att eskalera?

Visst finns resurser och visst görs insatser under skoltiden, men det finns ett men ...

Skolan är bland det viktigaste vi har i Sverige. Skolan är den viktigaste investeringen vi gör för barn och unga. Skolans uppgift är att skapa nyfikenhet, lärande och lägga grunden för det vuxna fortsatta livet.

Trots alla goda insatser som finns och genomförs kommer vi inte tillräta med problemet att elever genomgår skolan utan att få godkända betyg i årskurs 9. Vi vet idag att det innebär en mängd olika utanförskap längre fram i livet. När det väl börjar gå snett kan vi se att både människors lidande och samhällskostnaderna rusar i väg. Vilka fler frågor behöver vi ställa? Hur kan vi handskas med de befintliga resurser vi har idag? Vilken kunskap ska vi utgå ifrån? Vad kan vi lägga till? Hur kan skolan arbeta med livsfrågor? Hur kan vi samverka över enhetsgränser? Hur kan vi samverka över myndighetsgränser? Hur kan vi se på strukturella rådande normer? Hur kan offentlig verksamhet arbeta mer långsiktigt trots korta budgetperioder?

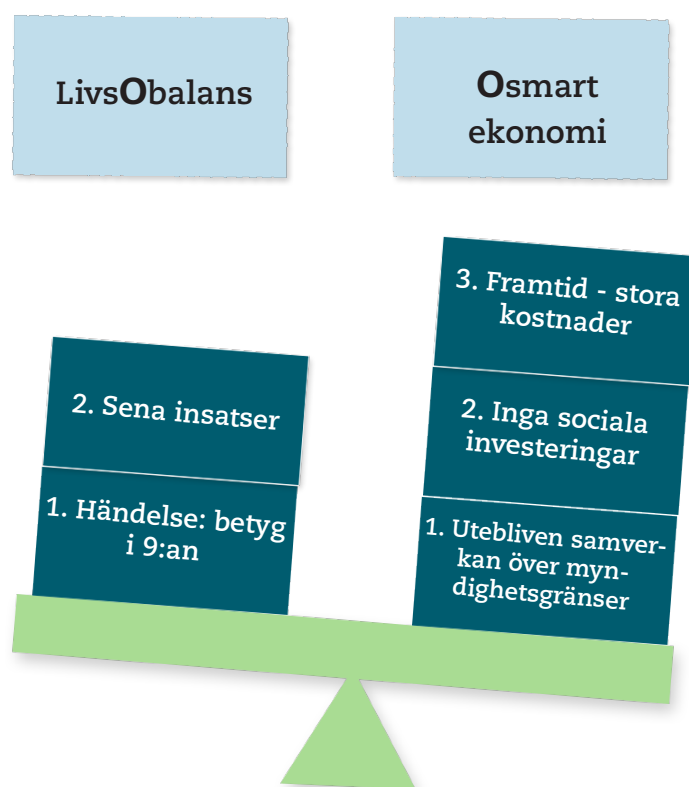
Nationalekonom Ingvar Nilsson menar¹²:

”Även vid förebyggande insatser måste de kortsiktiga kostnader man har för insatsen vägas mot de långsiktiga vinster som insatserna kan ge. Vad som får vågskålen att stupa på de kortsiktiga kostnaderna är att de är säkra till skillnad från de långsiktiga vinsterna, som måste uppskattas.”

Han säger också:

- » Vi har stora resurser i våra offentliga system
- » Vi använder betydande delar av dessa ineffektivt
- » Människor far illa och vi misshushåller med resurser
- » Det är onödigt.

Denna modell beskriver de ekonomiska obalanser som kan uppträda beroende på vilka val som görs. Att investera i människor kostar. Att inte investera i människor kostar mera. Frågan är vad vi vill att de investeringar vi gör i form av insatser i skolan ska generera i framtiden. Kan ekonomi ha tålamod? Goda investeringar betalar sig på längre sikt. Kan t.ex. sociala investeringsfonder ge utrymme för ett större tålamod i de investeringar vi bör göra för en hållbar ekonomi och bättre livskvalitet för många fler människor?

Varför är (blir) pojkar och flickor olika?

Hur kommer det sig att 20-25 % av alla svenska elever inte klarar godkända betyg i årskurs 9? Och hur kommer det sig att det är fler pojkar än flickor som inte klarar godkända betyg?

Frågan är inte ny, forskare inom olika områden har studerat frågan i många år. På senare tid har även ekonomer intresserat sig för de ekonomiska konsekvenser som misslyckandet i skolan för med sig. I Sverige har nationalekonom Ingvar Nilsson varit den person som lyft frågan högt upp på dagordningen.

Vidare är frågan varken lokal eller nationell. Frågan är internationell. Så, *varför* kommer vi inte framåt i frågan? Vad är det vi inte ”ser” eller inte tar hänsyn till?

Det räcker inte att koncentrera sig på enbart betygen, betygen är ingen ”enskild händelse”, utan behöver belysas utifrån hela livsvägen, d.v.s. hur det ser ut *innan* betygen i 9:an delas ut, och hur det ser ut *efter* att betygen i 9:an delats ut. Är förutsättningar (innan) och konsekvenser (efter) olika för pojkar och flickor? Hur blir livet i framtiden för pojkar och flickor utifrån plattformen betyg i 9:an?

Det finns en mängd olika förklaringar till att pojkar och flickor gör på det ena eller andra sättet i skolan. Det sägs att flickor har en tidigare biologisk mognad, Michael Kimmel talar om pojkars ”antipluggkultur”, det pratas om pojkars och flickors olika inlärningsförmågor, deras olika intressen för läsning och böcker, om deras olika intressen av yrkesval till gymnasiet, etc. Och det är nog precis så, att det finns en mängd olika förklaringar till varför det blir på det ena eller andra sättet för pojkar och flickor.

Men hur kommer det sig att pojkar och flickor gör och blir så olika?

Denna fråga handlar på ett formellt plan om lagstiftning och regeringens jämställdhets- och skolpolitik och på ett beteendemässigt plan om roller, normer och lärande. Dessa beteenden ingår i komplexa system och processer som leder in oss på forskningsområden som psykologi, pedagogik, sociologi och ekonomi. Perspektiven hälsa, föräldraskap, ledarskap och organisation är också givetvis involverade. Det är många faktorer som samverkar, inverkar och påverkar *varför* det blir som det blir och hur det blir i ett framtidsperspektiv.

Här presenteras kortfattat 12 olika exempel¹³ som kan tänkas spela roll i pojkars och flickors liv, både vad gäller förutsättningar och konsekvenser från barnsben till vuxen ålder. Exempelen belyser innebörden av språk, känslor, förväntningar, krav, psykisk ohälsa, sjukskrivningar, våld och ungdomsbrottslighet, som börjar på olika sätt och får olika konsekvenser beroende på om man är pojke eller flicka, kvinna eller man.

- » Det är känt att *föräldrar gör olika* med pojkar och flickor redan från början, könet avgör vad och hur vi gör helt omedvetet. Redan strax efter födseln vänds pojkar utåt i famnen och flickor vänds inåt i famnen. Pojkar får tidigt gå längre ifrån föräldrarna än flickor får. Föräldrar beskyddar flickor mer än pojkar, vilket innebär att föräldrar redan från början, utifrån rädsla (be)gränsar flickor med fler regler än pojkarna.
- » När det gäller *språk* och språkutveckling fostrar föräldrar, pojkar och flickor olika. Vuxna använder flera ord, längre meningar och förklarar mera till flickor, vilket bidrar till att flickor tidigt får ett större ordförråd att bygga vidare på. Forskning visar att skolan ”tappar” pojkar tidigt i läsförståelse.

- » Samhället, skolan och föräldrar har olika *förväntningar* på pojkar och flickor. Pojkar förväntas vara mer högljudda, busiga och förväntas inte kunna sitta still. Flickor förväntas vara tysta, snälla och ordentliga. Pojkar får mer negativ förstärkning i skolan, de får fler tillsägelser, de får höra sina namn dubbelt så många gånger som flickorna. De tillåts ta större utrymme och höras mer än flickorna. Pojkar tillåts skämta, busa och skoja mera. Hur utvecklar dessa förväntningar pojkar och flickor?
- » Man ställer högre *krav* på flickor redan från början vad gäller uppförande, att de ska hjälpa till, hjälpa andra och ta eget ansvar. I världen finns undersökningar som också bekräftar och visar på att det ställs större krav på egenvård när det gäller kvinnor. Skolan ställer också högre krav på flickors skolprestation än på pojkars.
- » Pojkar och flickor bekräftas *känslomässigt* olika. Redan från början bekräftas flickor genom relationer främst via vänner och pojkvänner medan pojkar bekräftas genom prylar och färdigheter, främst via teknik¹⁴. Vissa känslor tillskrivs manlighet och andra kvinnlighet. Flickor får större förutsättningar för att kunna uttrycka känslor, vända sig inåt och använda sin bättre utvecklade språkförmåga. Pojkar fostras att öva mer på känslor och beteenden som ”busighet”, aggressivitet, frustration, vara obekymrad, stanna i omognad, etc. Flickor fostras att öva mer på känslor och beteenden som rädsla, blyghet, flitighet, behärskning, hjälpsamhet, mognad, att vara lydig, etc. Flickor fostras till att begränsa sig tidigare vilket gör att de inte ”behöver ta ut svängarna” lika mycket som pojkarna, d.v.s. gå utanför satta gränser.
- » Vuxna *mäns depressioner* uppmärksammas idag och det fokuseras på mäns oförmåga att vända sig inåt, att uttrycka känslor och uppsöka läkare. När det gäller depressioner är det kvinnor som är normen. Mäns depressioner är starkt kopplade till alkoholmissbruk. Män har dubbelt så hög alkoholkonsumtion som kvinnor. Om vi lägger ihop utvecklade känslor- och språkförmåga och alkoholmissbruk och kopplar det vidare till slagsmål, ungdomsbrottslighet och kriminalitet, blir ”kvittot” att 95 % av alla interner i svenska fängelser är män. Tanken i detta korta resonemang blir att empatisk förmåga är något som utvecklas under hela barn- och ungdomstiden via känslor, språk och samspel med andra människor. Känslor och språk kräver övning under hela uppväxten precis som andra färdigheter.
- » En *förskoleplats* kostar ca 150 000 kronor (det varierar från kommun till kommun) per barn och år. Idag pågår politiska diskussioner kring avgiftsfri förskola från två års ålder. Vilka förutsättningar ges i förskolan där den allmänt rådande meningen är att det är allt för stora barngrupper. Vilken betydelse har det för det enskilda barnet i förskolan och senare i grundskolan? Det finns lite forskning kring frågan, men det finns viss forskning från Tyskland som visar att halterna av stresshormonet kortisol är fördubblade hos förskolebarn i låg ålder. Höga nivåer av kortisol kan medföra sämre inlärningsförmåga och försvagat immunförsvar. I Borås Tidning (BT) den 27 februari 2013, skriver psykolog Caroline Elfors att dessa forskningsresultat överraskade forskarna då ”det var inte barnen som grät mest som hade högst kortisolnivåer, utan barnen verkade dölja sina känslor trots att de var i emotionell obalans på insidan”.

- » Den *psykiska ohälsan* har ökat avsevärt bland ungdomar de sista åren, särskilt bland flickorna. I Borås Stads Lupp kan utläsas att flickor mår psykiskt sämre än pojkar. I gruppen ungdomar 16-24 år gör flickor fler självmordsförsök, de uppvisar fler ätstörningar¹⁵ och mer självskadebeteende¹⁶ än pojkar. Självmord är dubbelt så vanligt bland pojkar som bland flickor. Pojkar i gruppen 16-24 år som hoppat av skolan begår flest självmord. Enligt Statistiska Centralbyrån (SCB) är självmord vanligast bland män 16-24 år, män över 65 år begår 40 % fler självmord än män under 65 år, men högst är självmordstalet för män över 85 år. De vanligaste orsakerna är fysisk sjukdom eller depression.
- » Enligt SCB är kvinnor mer *sjukskrivna* i alla yrkesgrupper¹⁷. Kvinnor är enligt Försäkringskassan¹⁸ mycket mer korttidssjukskrivna än män, men också dubbelt så mycket långtidssjukskrivna. Flest sjukskrivningar finns i de yrken där det ställs lägre krav på utbildning. Inom service- och omsorgsyrken, där flest kvinnor arbetar, finns de flesta sjukskrivningarna, detta p.g.a. sjukdomar i rörelseorgan och psykisk sjukdom.
- » Ungdomsstyrelsen skriver på sin hemsida att *våldet* är en del av barns och ungas vardag. Av alla som misstänktes för misshandelsbrott 2011 var 46 %, unga män i åldern 15-29 år, enligt deras rapport Unga och våld¹⁹ - en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter. Var femte var tonåring. Samma år utsattes 9 % av unga män mellan 16-24 år för misshandel och nästan 5 % av de unga kvinnorna. 3,4 % av kvinnorna utsattes för ett sexualbrott.
- » I Borås grep polisen den 12 januari 2013 33 st ungdomar, samtliga misstänktes för *narkotikabrott*. Samtliga var pojkar, 25 stycken under 18 år, fyra hade inte fyllt 15 år. Majoriteten var inte kända av polisen sedan tidigare och den gemensamma nämnaren var att pojkarna inte gått klart nian eller hade påbörjat gymnasiet men hoppat av och sedan gått ut i arbetslöshet.
- » Enligt Borås Tidning²⁰ som har kartlagt *ungdomsbrott*, under perioden 2009 – jan 2013, har 4 172 ungdomsbrott begåtts i Borås. Brotten är: 1 372 narkotikabrott, 977 snatterier, 349 olovliga körningar, 342 narkotikainnehav, 253 rattfyllor, 224 beteendebrott i trafiken, 194 övriga trafikbrott, 182 skadegörelser, 144 fall av misshandel och 138 olaga hot.

Vad har dessa brott kostat? Vad har dessa brott medfört? Är det pojkar som hoppat av skolan som begått de flesta brotten?

Om vi stannar upp vid exemplet rattfylla för att se på kostnader, så kostar enligt Brå²¹ en rattfylla i snitt 370 000 kronor. Man kan dömas till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn i samband med rattfylla. 2012²² anmäldes 27 200 rattfylleribrott. Om man räknar samman ovanstående 253 ungdomsrattfyllor i Borås har dessa kostat Borås och samhället 93 miljoner kronor. Om vi räknar samman alla anmälda 27 200 rattfyllor i riket innebär det en kostnad på ca 10 miljarder kronor.

Beräkning för pojkar och flickor som inte klarar betyg i årskurs 9 eller gymnasieskola

Nils, 24 år

Nils växte upp i Borås, hans mor och far skiljde sig när han var fyra år. Fadern var frånvarande under Nils uppväxt.

Lågstadiet gick utmärkt, men i mellanstadiet upplevde han sig ”orättvist behandlad av auktoritära lärare”. Lärarna skapade tidigt, enligt Nils, en myt kring honom som ”gängledare”. Han fick en roll som han inte ville ha, men som han så småningom antog. Nils blev stökig i skolan och under högstadiet slogs han mycket. Han hade ett flertal kontakter med rektor, skolkurator och elevvårdsteamet under högstadietiden. ”Jag hade bara behövt bli lyssnad på, bli tagen på allvar”, säger Nils. ”Jag har varit väldigt arg”.

Nils gick ut högstadiet med godkända betyg. Han hade lätt för att läsa och lära. ”Betygen i 9:an var okej, men jag förtjänade mer. Rollen färgade mina betyg”.

När han var 15 år började han sälja hasch. Han tjänade mellan 10 000 och 20 000 kr i veckan under en femårsperiod. Han hoppade av gymnasiet i årskurs två och blev mer eller mindre ”yrkeskriminell”. Han upplevde under den tiden att han ”var ett namn, hade makt och fick respekt.”

Nils är dömd för bl.a. vapeninnehav, narkotikabrott, rån, våldsbrott och olovlig körning. Han har aldrig använt droger själv utan sålt till andra. Narkotikan ”är en mansvärld där mycket pengar, hot, våld och vapen flödar.”

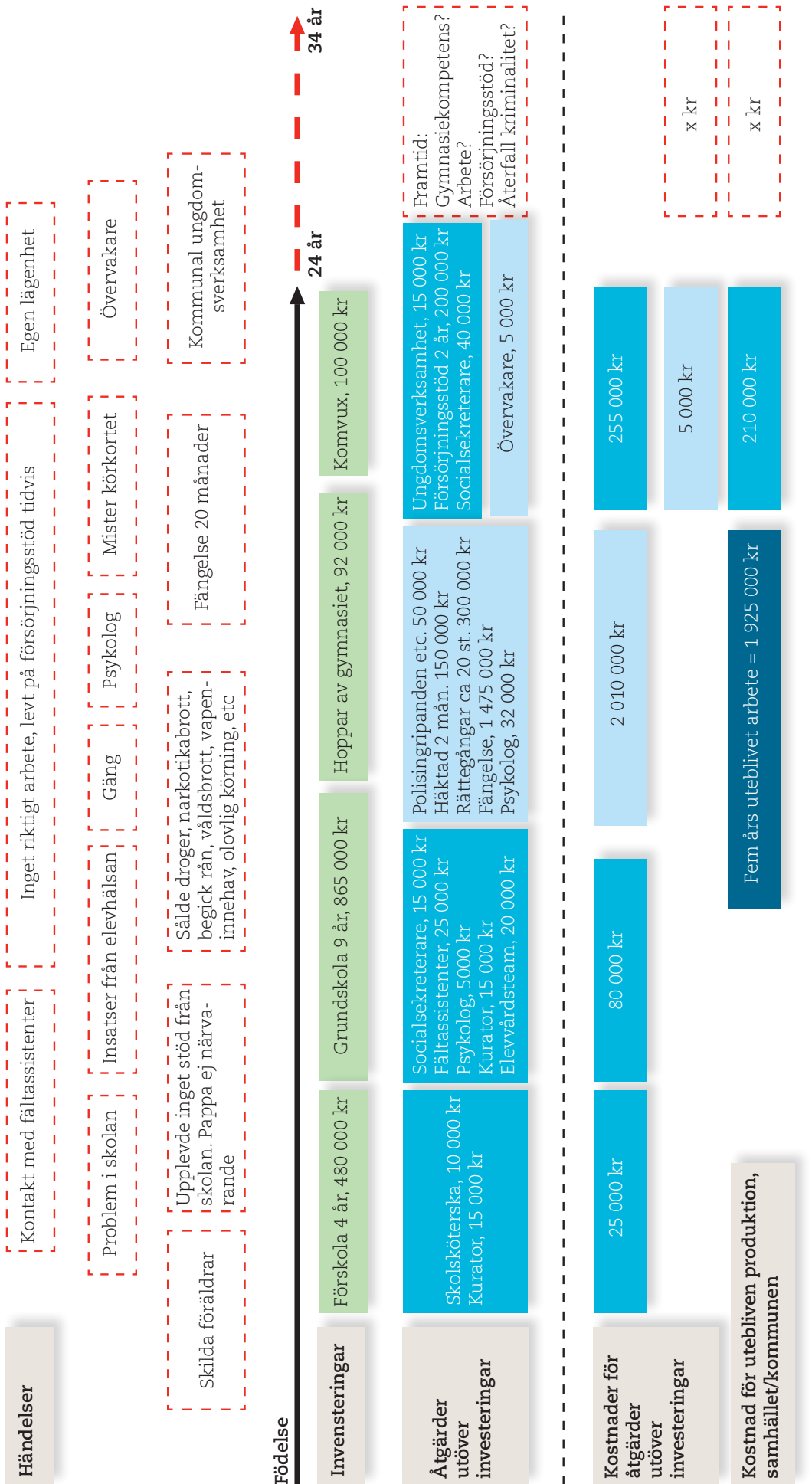
Han dömdes som 19-åring till ett längre fängelsestraff och avtjänade 20 månader på en anstalt. Under strafftiden hade han kontinuerliga samtal med en psykolog.

”Jag har skadat människor, jag har sålt mycket, jag brydde mig inte, följde inte reglerna. Vad har det kostat?”

Idag läser Nils på Komvux för att komplettera sina betyg. Han är snart klar med sin gymnasiekompetens. Han har kontakt med socialtjänsten en gång i månaden och han har också stöd från en ungdomsverksamhet i kommunal regi.

Nils framtidstro är stark, han är snart klar med Komvux och han vill läsa vidare eller starta eget företag. Han säger att han har mycket att tacka den kommunala ungdomsverksamhet han nu ingår i. Men han har en lång uppförsbacke att gå i, han är just nu ”ingen” och hans förflutna fördunklar framtiden. ”Jag fightas med mig själv och jag försöker acceptera läget”.

Nils 24 år

Sammanfattande kalkyl och kommentar kring Nils

Kommunen

Kommunens kostnad fram till 24 års ålder uppgår till 2,1 miljoner kronor

- » Förskola, 480 000 kr
- » Grundskola, 865 000 kr
- » Gymnasiet ett år, 92 000 kr
- » Komvux ett år, 100 000 kr
- » Olika åtgärder i samband med Nils sociala situation, 360 000 kr
- » Lägre skatteintäkter p.g.a. arbetslöshet, 210 000 kr
- » Av denna kostnad utgör 570 000 kr kostnader kopplade till Nils sociala problem medan resten, 1,5 milj. kr kan sägas utgöra investeringar.

Samhället

Den samhällsekonomiska kostnaden fram till 24 års ålder uppgår till 6,6 miljoner kronor.

Av denna kostnad utgör 4,6 miljoner kronor kostnader kopplade till Nils sociala problem. Till dessa kostnader tillkommer dels kostnader som uppkommer i ett andra led (brottsoffer, anhöriga etc.) dels de ”mjuka kostnaderna” i form av oro, ångest, ilska som drabbat Nils omgivning.

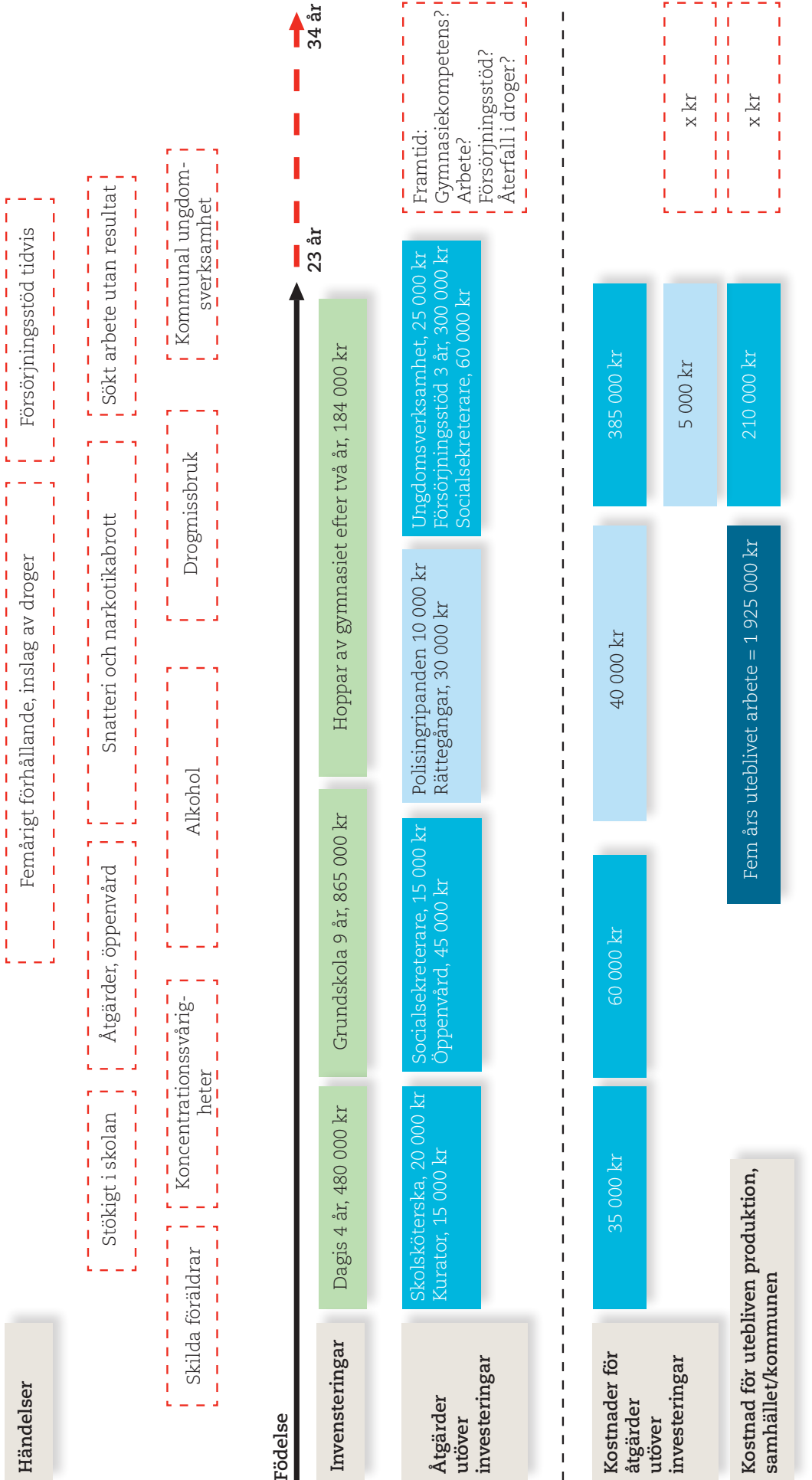
Hur ser Nils framtid ut?

Nils har arbetat sporadiskt fram till 24 års ålder, men detta har varit utanför den reglerade ekonomin.

Nils läser för närvarande in gymnasiet på Komvux. Om vi antar att Nils slutför gymnasiet och får ett arbete (inledningsvis subventionerat) med lön på 18 000 kronor från det han är 24 år tills han är 34 år innebär det en samhällsekonomisk intäkt på totalt 2,7 miljoner kronor under tioårsperioden. Återfallsprocenten bland kriminella är relativt hög. Om Nils återgår till kriminell verksamhet kommer den samhällsekonomiska kostnaden att skjuta i höjden. Ett år på slutan anstalt kostar samhället cirka 1,1 miljoner kronor.

Om alternativet är att han inte får/söker ett arbete och istället blir försörjd med ekonomiskt bistånd från kommunen blir kommunens kostnad för detta cirka 100 000 kr per år plus de skatteintäkter kommunen går miste om pga. att han inte arbetar,

Petra 23 år

Total kostnad för samhället: 4.1 milj. kr varav kostnad för åtgärder och "ickeproduktion" är 2.2 milj. kr

Total kostnad för kommunen: 2.2 milj. kr varav kostnad för åtgärder och "ickeproduktion" är 690 000 kr

Petra, 23 år

Petra växte upp i Borås. Hennes mor och far skiljde sig när hon var 12 år. Petra beskriver sin uppväxt som, ”pappa var helgalkoholist, men jag märkte aldrig att han drack när jag var liten, men vi har bra kontakt nu idag”.

”Min mamma mådde bättre efter skilsmässan, men träffade en man som misshandlade henne både fysiskt och psykiskt. Han fick en dom för det. Idag mår mamma bra och lever med en bra man.” Petra är en aktiv tjej, hon har svårt att göra ”tråkiga” saker och har svårt att koncentrera sig längre stunder. Hon vill ha ”mycket omkring sig”. Redan i 13-års åldern var hon skoltrött och hade löpande kontakt med skolkurator och skolsköterska. Hon missade mycket och var ofta frånvarande. Hon skulle egentligen gått om 8:an, ”men jag slapp”.

Petra beskriver sig själv som rastlös. Hon berättar att hon var ”stökig” i skolan och hade koncentrationssvårigheter. Hon tyckte att ”lärarna var dömande och kunde t.ex. säga på morgonen, ‘Åh, kors i taket, är du här idag!’ Det var inget bra att börja dagen med. Jag får så lätt dåligt samvete. Jag har inte varit arg, utan dragit mig undan”.

Hon började dricka när hon fyllt 13 år. På grund av sitt drickande har hon haft kontakt med olika socialsekreterare och varit med i åtgärdsprogram för behandling av missbruk i öppenvården. En enda lärare lyckades fånga henne under skoltiden, ”han gjorde ämnet intressant, om jag hittat fler rätt lärare kanske jag hade klarat mig...” Petra fick trots allt godkänt i alla ämnen i årskurs 9, kom in på gymnasiet, men hoppade av sista året.

Under sista året i grundskolan övergick drickandet till att sniffa, röka hasch, ta ecstasy och amfetamin. Vid 15 års ålder åkte Petra fast för stöld, snatteri och ringa narkotikabrott. Petra drack varje dag i sex månader vid 17 års ålder. ”Sen bytte jag alkohol mot amfetamin. Jag var så rastlös, hade inget annat, inget jobb, ingen skola, jag sökte massor av jobb, men fick inte ens nej-svar.”

Petra har inte berättat om sitt missbruk för sin mamma. ”Hon vet att jag åkte fast när jag var 15, men sen vet hon inte. Jag ville inte oroa henne, lasta henne.”

Under fem år var Petra tillsammans med en kille som hon beskrev som introvert och svartsjuk. ”Han kan inte hantera sina känslor.” Relationen begränsade Petra. De använde mycket hasch och amfetamin under tiden de levde tillsammans.

Idag är Petra drogfri (sen nio månader tillbaka). Hon har avslutat relationen. Hon finns i en kommunal ungdomsverksamhet där hon får vara aktiv, ta ansvar och behöver inte sitta stilla. Hon trivs! Hon funderar på att försöka läsa in något ämne i skolan, kanske engelska eller psykologi. Om hon får drömma, så önskar hon sig en blå Yamaha och att få åka till Karibien.

Sammanfattande kalkyl och kommentar kring Petra

Kommunen

Kommunens kostnad fram till 23 års ålder uppgår till 2,2 miljoner kronor:

- » Förskola, 480 000 kr
- » Grundskola, 865 000 kr
- » Gymnasiet, 92 000 kr
- » Olika åtgärder i samband med hennes sociala situation, 480 000 kr
- » Lägre skatteintäkter p.g.a. arbetslöshet, 210 000 kr

Av denna kostnad utgör 690 000 kronor kostnader kopplade till Petras sociala problem, medan resterande är investeringar.

Samhället

Den samhällsekonomiska kostnaden fram till 23 års ålder uppgår till 4,1 miljoner kronor.

Av denna kostnad utgör 2,2 miljoner kronor kostnader kopplade till Petras sociala problem.

Hur ser Petras framtid ut?

Petra har bara arbetat sporadiskt upp till 23 års ålder men detta har varit utanför den reglerade arbetsmarknaden.

Hon arbetar för närvarande på ett kafé. Om vi antar att Petra får ett arbete med ungdomslön på 17 000 kronor från det hon är 24 år till 34 innebär det en samhällsekonomisk intäkt på cirka 420 000 kronor per år, sammanlagt drygt fyra miljoner kronor.

Om Petra återgår i missbruk kommer den samhällsekonomiska kostnaden att skjuta i höjden. Ett år på behandlingshem kostar samhället cirka 1 miljon kronor.

Lönsamhetskalkyl

Exempel	Kostnad Samhälle	Varav kommunen	Skola Förskola, kommunen	Sociala faktiska kostnader, samhället	Utökade tidiga insatser ”om vi hade satsat ytterli- gare...”	Maximal potentiell vinst ”trots utöka- de insatser, hade vi ändå kunnat spa- ra...”
Nils	6 600	2 100	1 500	4 600	1 000	3 600
Nils 2	3 300	2 000	1 600	1 700	500	1 200
Ordinär skolgång	2 000	1 600	1 600			
Petra	4 100	2 200	1 500	2 200	1 000	1 200
Petra 2	3 000	1 900	1 500	1 000	500	500
Summa	19 000	9 800	7 700	9 500	3 000	6 500

Nils 2 och Petra 2 kommer liksom Nils och Petra, att beskrivas med tidsaxlar och kostnadsberäkningar i slutrapporten till SKL i oktober 2013.

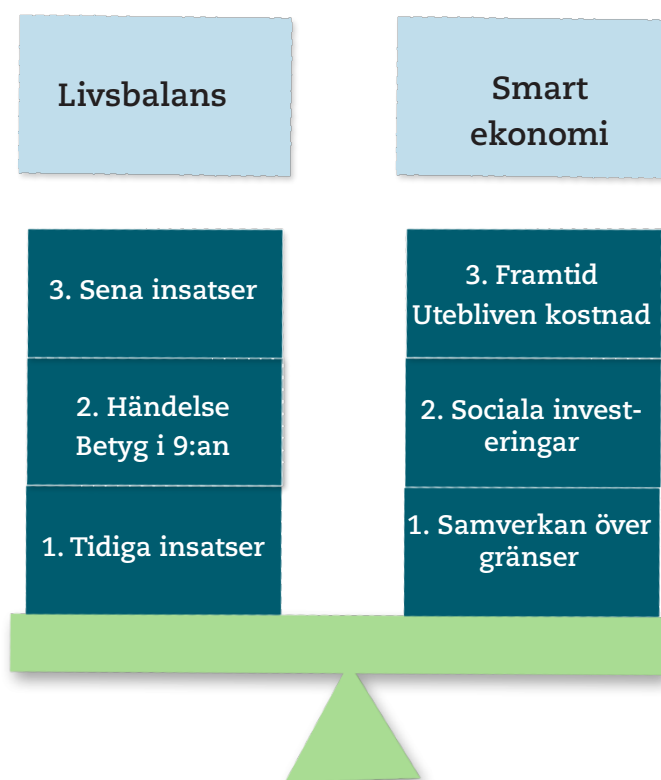
Vad vinner vi på att investera i skolan och godkända betyg i 9:an?

Utifrån ett teoretiskt resonemang och utifrån ett samhällsperspektiv är frågan relativt enkel att besvara. Mindre kostnader för t.ex. kriminalvård, försäkringskassa, sjukvård och försörjningsstöd innebär stora samhällsvinster. Många människor får betydligt högre livskvalitet och samhället får balanserad ekonomi. Det finns massor av argument, både ekonomiska och humanistiska för att motivera arbetet med tidiga insatser för att ge förutsättningar för att alla pojkar och flickor ska få godkända betyg i 9:an.

Ska detta teoretiska resonemang realiseras kommer det dock att kräva stora samverkansinsatser över många verksamhets- och myndighetsgränser.

Utifrån lönsamhetskalkylen kan utläsas att Nils kostat samhället 6,6 miljoner kronor och Petra 4,1 miljoner kronor.

Nils 2 har kostat samhället 3,3 miljoner kronor och Petra 2 har kostat 3 miljoner kronor. Utifrån denna beräkning på endast *fyra* ungdomar, kan utläsas att om tidiga insatser utökats med 3 miljoner kronor under skoltiden, skulle samhället trots detta, kunnat spara 6,5 miljoner kronor.

Men hur blir det för individen?

Nils är, som vi ser det, representativ för gruppen pojkar som behöver stöd och extra insatser. Han har tidigt signalerat med ett utåtagerande beteende som skolan reagerat på och gjort en mängd olika insatser för. Dessa beteenden är kända av skolan och det finns rutiner att följa. Trots insatser fortsatte Nils in på den kriminella vägen med försäljning av droger, innehav av vapen och våld gentemot andra pojkar. Han är också representativ för den till antalet lilla gruppen livsstilskriminella män som är stora kostnadsbärare i samhället. Han har beskrivit sig själv, med orden ”jag var yrkeskriminell”.

Petra är svårare att se som representativ för gruppen flickor. Hon är representativ för flickor på det sättet att hon agerar mer introvert än Nils. Hon missbrukade för egen del och hon gav sig in i en relation med mycket droger och en begränsande pojkvän. Hon gjorde sig själv illa.

Petra är däremot inte representativ för gruppen flickor då Petra kostat en hel del för kommunen och samhället. Flickor kostar som grupp oftast inte så mycket pengar. Vi kan se i beräkningarna att Petras kostnader för kommunen är något högre än Nils kommunala kostnader, medan Nils samhällskostnader är betydligt högre än Petras samhällskostnader.

Utifrån det som kan utläsas av denna rapport, kostar inte flickor lika mycket som pojkar, men däremot mår flickor sämre än pojkar. Det verkar som det finns en ”stor osedd grupp” av flickor som inte är tillräckligt synliggjord och omhändertagen. Flickor som tidigt i livet visar på psykisk ohälsa, stress, ätstörningar eller självskadebeteende visar senare i livet på fortsatta psykiska och fysiska sjukdomar som leder till långtidssjukskrivningar.

Flickors beteende är känt. Lika känt som pojkars beteende. Trots detta reagerar och agerar vi med fler åtgärder i olika åtgärdsprogram till gruppen pojkar. Är flickors psykiska ohälsa och inåtvända ageranden inte lika omhändertaget på grund av att det inte kan ekonomiseras, d.v.s. de kostar inte?

Flickors beteende är svårare att fånga då flickor kan vara både överpresterande, normalt presterande och underpresterande och ändå bära på samma sorts stress och psykisk ohälsa.

Det finns en liten grupp av flickor som Petra kan representera och det är flickor som reagerar och agerar. Hon beskriver sin rastlöshet och sina koncentrationssvårigheter under skoltiden. Petras upplevelse av lärarnas ironiska bemötande i skolan gjorde att hon uteblev från skolan. Hon svarade dock inte med ett utåtagerande beteende utan drog sig undan.

Det är viktigt att skolan förhåller sig till både utåtagerande pojkar och flickor och till inåtvända ”icke-eagerande” pojkar och flickor. Det finns rapporter som visar att pojkars ätstörningar och självskadebeteende ökar. Det finns rapporter som visar att flickors alkoholmissbruk och aggressiva beteenden, d.v.s. utåtagerande beteende, ökar. Normer för pojkar och flickor bör synliggöras, så att vi reagerar och agerar utifrån kunskap och inte utifrån normer som är tillskrivna det ena eller det andra könet.

Vår lönsamhetskalkyl och den modell som vi fortfarande håller på att utveckla (sista sidan) kommer att synliggöra pojkarna och sätta ännu mera fokus på ekonomiska vinster. Efter att ha skrivit denna rapport finns en osäkerhet kring hur vi ska bygga vidare på den modell som vi påbörjat då den kommer att fokusera på pojkarnas behov av stöd och medverka till att flickornas behov fortfarande inte kommer att lyftas fram.

Målet för delprojektet Smart ekonomi är att ta fram konkreta exempel från den kommunala vardagen där det finns en tydlig koppling mellan jämställdhet och ekonomi, och även att ta fram beräkningsmodeller för att påvisa kommunalekonomiska vinster.

Som vi ser det så kommer flickornas behov att behöva synliggöras och tillåtas kosta parallellt med att pojkarna behöver kosta mindre genom tidiga insatser. Det är oerhört viktigt att *inte* vare sig pojkar eller flickor får påbörja vägen som leder fram till kostsamma utanförskap utifrån både livslidande och samhällskostnader. Om man väl hamnat i utanförskap är vägen lång och svår tillbaka.

Vilka modeller och vilka kalkyler kan vi skapa för att fånga in flickorna utifrån ett jämställdhetsperspektiv? Ekonomiska beräkningsmodeller och kalkyler förmedlar inte det vi behöver förmedla utifrån flickors sätt att vara. Det verkar som om kvinnor i vuxen ålder mestadels belastar sjukvården och försäkringskassan. Det handlar om fysiska och psykiska sjukdomar, våld och utsatthet i nära relationer. Hur får vi in det perspektivet i tidiga insatser och i ekonomiska beräkningar?

Slutord

Rapporten visar på att vi behöver utveckla fler nya modeller utifrån både fördjupad kunskap, siffror, behov och beteenden. Det finns ett stort antal frågor att ställa vidare.

Utifrån Utvecklingsenhetens analys behöver vi ställa oss frågor som:

Hur kan vi arbeta med flickorna i förskolan? Hur kan vi minska den psykiska ohälsa som flickor uppger att de har i grundskolan och gymnasieskolan? Om vi relaterar det till vuxenlivet så är kvinnor i arbetslivet både mer korttidssjukskrivna och långtidssjukskrivna än män.

Hur kan vi arbeta med pojkarna i förskolan? Vi gör många insatser (åtgärdsprogram) för pojkarna idag, både i förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Trots detta är det pojkarna som är stora kostnadsbärare inom områdena ungdomsbrottslighet och vidare in i vuxenlivet som livsstilskriminella¹.

Sätts insatser in för sent? Utifrån Utvecklingsenhetens analys så finns de allra flesta åtgärdsprogrammen i årskurs 9.

Kanske behöver vi ställa oss frågan om skolan kan vara "en linjär process" där alla ska följa en helt rak linje från årskurs 1 till år 3 i gymnasiet. Om vi ser till livet så är livet ingen rak linje. Livsvägen liknar mer en "bergochdalbana", med många olika upp- och nedgångar. Under uppväxten får barn och ungdomar småsyskon som tar ny plats, föräldrar skiljer sig, nya vuxna flyttar in i familjen, man flyttar till annan ort, föräldrar blir arbetslösa, syskon får cancer, morföräldrar avlider, en del föräldrar har ett alkoholmissbruk under barnens hela skolgång medan andra föräldrar brottas med psykisk ohälsa. Alla dessa livsincidenter påverkar barns och ungdomars känslor, koncentrationsförmåga, inlärning, hälsa, glädje, ork och motivation. Det inträffar livshändelser i alla familjer under hela uppväxten. Hur kan skolan bemöta barnen och ungdomarna i dessa frågor och hur kan skolan ha beredskap för livet?

Kanske behöver skolan beakta begreppet återhämtning som används inom psykiatrin. Många pojkar och flickor behöver stanna upp och återhämta sig. De har levt under pressade och svåra förhållanden. I arbetslivet kan en läkare sjukskriva en vuxen person som behöver återhämtning. Kanske kan en paus från skolan i tonåren innebära en chans att verkligen klara de utbildningskrav som ställs i Sverige idag. Vad kan vi erbjuda på vägen istället?

Det vi velat visa på är...

Att det finns en mängd olika aspekter, perspektiv och orsaker till *varför* saker och ting blir på det ena eller andra sättet för pojkar och flickor. En del saker sker medvetet, medan annat sker omedvetet, d.v.s. en del saker *vet vi* och andra saker behöver vi *synliggöra*.

Frågan *varför* är förmodligen den viktigaste frågan att ställa och försöka besvara. Man kan inte bara se till en "enskild händelse" utan måste försöka se på hela orsakskedjan, bl.a. utifrån forskning och ett resonemang utifrån statistik, tidsaxlar och siffror. Något som vi försökt att illustrera utifrån ett *livstidsperspektiv*. Det är nödvändigt att se både bakåt i tiden, varför det blir som det blir och samtidigt se framåt på eventuella konsekvenser och kostnader som uppkommer utifrån *varför*.

Vi har här försökt ge en kortfattad, men ändå bred bild av det som kan påverka pojkars och flickors betyg i årskurs 9 genom att visa på olika exempel under uppväxt, skoltid och vuxenliv. Vi har främst belyst genusperspektivet och det ekonomiska perspektivet.

Vi har inte belyst orsaker utifrån de övriga diskrimineringsgrunderna. Det är en brist eftersom det finns många frågor, normer, faktorer och orsakssamband som hänger samman med övriga diskrimineringsgrunder. Skolan brottas t.ex. med många problemställningar utifrån etnicitet som behöver lyftas fram.

Även om vi måste konkretisera händelsen "betyg i årskurs 9" är det viktigt att vi vet vilka grunder vi utgår ifrån samt vilka insatser som ska sättas in och när insatser ska sättas in för pojkar och flickor. *Gender budget* handlar om att synliggöra människorna bakom siffrorna, d.v.s. att synliggöra pojkar och flickor, män och kvinnor, för att sedan utifrån analyserat behov resursfördela och genomföra insatser. Ordet jämställdhet är inte synonymt med lika, utan likvärdig, d.v.s. utifrån olika behov får man olika insatser. Det viktiga är att insatserna leder till att förverkliga Sveriges jämställdhetspolitik:

*"Regeringens jämställdhetspolitik syftar dels till att motverka och förändra system som konserverar fördelningen av makt och resurser mellan könen på en samhällelig nivå, dels till att skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt och möjlighet att påverka sin livssituation. När kvinnor och män delar makt och inflytande i alla delar av samhällslivet får vi ett mer rättvist och demokratiskt samhälle. Jämställdhet bidrar också till ekonomisk tillväxt genom att människors kompetens och skaparkraft främjas."*²

Borås Stad 2013-03-18

Carola Samuelsson
Jämställdhetssamordnare

Modell att bygga vidare på

Borås Stad	Insatser	Pojkar/flickor	Beräkning
Investering före 9:an	Elevhälsa, åtgärdsprogram, stöd i förskolan, Familjecentraler, Projekt Pinoccio, sommarskola, Funningeskolan, praoskola, extra läxläsning, etc.	Åtgärdsprogram T.ex. 595 pojkar av 952 31 pojkar av 39 24 pojkar av 28	... kr
Tidiga insatser			
<i>Händelse</i> ”Betyg i 9:an”	Grundskola	83 % flickor och 77 % pojkar godkända betyg	865 000 kr
Läsa upp betyg direkt efter 9:an	Tullengymnasiet	120 pojkar 77 flickor	... kr
Sena insatser			
Ett fjärde år på gymnasiet	Extra år		93 000 kr
Sena insatser			
Avhopp från gymnasiet	Informationsansvar	136 pojkar 77 flickor	... kr
<i>Händelse</i> ”Betyg i gymnasiet”			279 000 kr
Kostnader för olika sorters utanförskap	Komvux, försörjningsstöd, arbetsmarknadsåtgärder, behandling för missbruk, etc.		
Kommunala kostnader			
Kostnader för olika sorters utanförskap	Sjukvård, sjukskrivning, polisingripande, domstolar, fängelse, etc.		... kr
Samhällskostnader			

Källor

¹Enligt kommunfullmäktiges ”Program för jämställdhet 2011-2014”, ska Borås Stad införa jämställdhetsintegrerad budget, s.k. gender budget. Se jämställ.nu: <http://jamstall.nu/hur/gender-budgeting/>

²SIRIS, läsår 2011/2012

³Finns ej könsdelad statistik

⁴Lokal statistik per 12 oktober 2012

⁵<http://www.socioekonomi.se/Texter/AktaHuvudet/Rapportsammanfatt4.pdf>

⁶<http://www.sverigeskvinnolobby.se/web/page.aspx?refid=178>

⁷Lupp: lokal uppföljning av ungdomspolitiken

⁸http://www.skl.se/MediaBinaryLoader.axd?MediaArchive_FileID=799b1e34-61e5-4b07-85c3-c50f7e7d0b1d&FileName=Psynk_guiden_webb.pdf

⁹http://www.skl.se/om_skl/prioriteringar/unga-till-arbete?UsePrintableVersion=true

¹⁰<http://www.dn.se/sthlm/sa-mycket-kostar-gatuvaldet>

¹¹<http://www.bra.se/bra/nytt-fran-bra/arkiv/apropa/2008-10-01-dyrt-med-brott.html>

¹²<http://www.skolverket.se/skolutveckling/halsa/samverkan-kring-barn-som-far-illa/artikelarkiv/tank-langsiktigt/ingvar-nilsson-1.54790>

¹³GEA; Gender Equality Academy, <http://www.genderacademy.se/wp-content/uploads/2013/02/index.html>

Jämställ.nu, <http://jamstall.nu/>

Skolverket, Kristina Henkel, m fl.

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/jamstallldhet/handledning-for-jamstallldhet-och-kunskap>, <http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/jamstallldhet/artikelarkiv-och-film/film/for-en-jamstallld-skola>

¹⁴GEA, Gender Equality Academy

¹⁵<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=112&artikel=5406157>

¹⁶http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/10291/2004-107-1_20041071.pdf

¹⁷Välfärd nr 4 2011

¹⁸http://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/8966357e-bdb0-41e1-9db1-e86b216aaab1/pm12_76_rapp.pdf?MOD=AJPERES

¹⁹http://www9.ungdomsstyrelsen.se:8080/order_item/0,2568,,00.html?itemId=ff8080813c5c-4039013c94cf178b0018

²⁰Den 7 februari 2013

²¹Dyrt med brott, Apropå nr 3/2008

²²2010 var 11 % av de misstänkta kvinnor

²³<http://www.polisen.se/Om-polisen/Uppdrag-och-mal/Sarskilda-satsningar/Satsning-mot-livsstils kriminellas-brottslighet/>

²⁴<http://regeringen.se/sb/d/2593>

STADSKANSLIET
TFN 033-35 70 00
E-POST boras.stad@boras.se
WEBBPLATS boras.se